

חודש מנחם-אב

בתוכן

- ✦ שם החודש, מזלו ומהותו.
- ✦ א' באב.
- ✦ תשעת הימים.
- ✦ ה' באב.
- ✦ שבת חזון.
- ✦ ערב תשעה באב.
- ✦ תשעה באב.
- ✦ חמשה עשר באב.
- ✦ כ"ד באב.
- ✦ ציורים לשכפול הקשורים לנושאים.

נערך בסייעתא דשמיא ע"י

ר' יהודה דוב כהן הי"ו

מנחם-אב ה'תשס"ט

אשמח לקבל: תגובותיכם, הארותיכם והערותיכם.

הריטב"א 8/3 נאות הפסגה, מודיעין עילית.

052-7135440 / 08-9791174

עלי העשרה במעגל השנה

חודש אב

שם החודש מזלו ומחותו

'אב' הוא החודש החמישי לסדר מנין החודשים מיציאת מצרים, והחודש האחד עשר לחשבון השנה מחודש תשרי.

השם 'אב' הוא שם בבל, וקוראים אותו גם 'מנחם-אב', שנזכה לנחמה בחודש זה על כל הפורענויות שבו. ויש אומרים על פי רמז 'מנחם א"ב' שרוב פרקים במגילת איכה וכן הקינות הם על סדר האל"ף בי"ת, וכשתהיה הגאולה תהיה נחמה לאב – לא"ב.

יש נוהגים בכתובות ושטרות ואגרות לכתוב חודש 'מנחם אב' (ערוך השולחן אבה"ע סי' קכ"ו סעי' ט"ז).

ראש חודש אב הוא לעולם יום אחד, לכן ביום שלשים לחודש תמוז, הוא אחד באב, לפי שחודש תמוז לעולם חסר.

חודש אב עצמו לעולם חודש מלא הוא, בן שלשים יום.

מזלו: אריה שבטו: יששכר

בזמן שקידשו על פי הראייה היו שלוחי בית דין יוצאים למקומות הרחוקים מירושלים להודיע באיזה יום קידשו ראש חודש אב, בשביל שידעו מתי התענית של תשעה באב (משנה ר"ה דף י"ח ע"א). יש אומרים שאף בזמן שבית המקדש היה קיים, היו השלוחים יוצאים על אב, לפי שגם אז התענו בט' באב (פירוש המשניות להרמב"ם שם). ויש חולקים ומוכיחים שבזמן בית שני, כשם שלא התענו בשאר הצומות של החורבן (כמובא בר"ה דף י"ח ע"ב) כך לא התענו בט' באב, והשלוחים לא היו יוצאים אז על אב (תשב"ץ ח"ב סי' רע"א).

בתשעה באב חרבו הבית הראשון והבית השני (משנה תענית דף כ"ו ע"ב), ולכן 'משנכנס אב ממעטים בשמחה' (שם), ונוהגים אבלות בכמה דינים כמפורט להלן.

ישראל שיש לו דין עם העכו"ם ישתמט ממנו בחודש אב, משום רוע המזל של חודש זה לישראל (תענית כ"ט ע"ב). יש אומרים שכל החודש ישתמט (מג"א סי' תקנ"א), ויש אומרים רק עד אחר ט' באב (קרבן נתנאל תענית שם).

חמשה ימים מחודש אב היו ימים טובים למשפחות מיוחדות מישראל, ונקראו "זמן עצי כהנים והעם" (משנה תענית כ"ו ע"א), כי כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם.

וכך התנו נביאים שביניהם שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבים משלהם, שנאמר (נחמיה י' ל"ה): **וְהַגְזֹרְלוֹת הַפְּלִנּוּ עַל קֶרְפֵּן הָעֲצִים הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְהָעָם לְהָבִיא לְבֵית אֱלֹהֵינוּ לְבֵית אֲבוֹתֵינוּ לְעֵתִים מְזֻמָּנִים שָׁנָה בְּשָׁנָה לְבַעַר עַל מִזְבֵּחוֹ יִי אֱלֹהֵינוּ כְּכַתּוּב בַּתּוֹרָה:** (תענית כ"ח ע"א)

- בחמשה באב הביאו בני פרעוש בן יהודה,
- בשבעה בו בני יונדב בן רכב,
- בעשרה בו בני סנאה בן בנימין,
- בט"ו בו בני זתוא בן יהודה ועמהם כהנים ולוים וכל מי שטעה בשבטו,
- בכ' בו בני פחת מואב בן יהודה (שם כ"ו ע"א).

ימים אלה היה להם כמו יום טוב, ואסורים בו בהספד ובתענית ובמלאכה, ודבר זה מנהג (רמב"ם כלי המקדש פ"ו ה"ט).

א' באב

בא' באב נפטר אהרן הכהן. כמו שכתוב בתורה (במדבר ל"ג ל"ח): **וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל הָרֹאשׁ הָהָר עַל פִּי יְיָ וַיָּמָת שָׁם בְּשָׁנַת הָאָרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה מֵאֲחִיזָה בְּאֶזְדָּר לַחֹדֶשׁ:**

"זה התאריך המדויק היחידי של יום פטירה הנזכר בתורה. ומזה לנראה לי ברור, שעל כן סדרו רבותינו שיקראו פרשת דברים בשבוע שחל בו תשעה באב כדי שתחול פרשת מסעי, שנזכרה בה מיתת אהרן, תמיד באותו השבוע שחל בו ראש חודש אב, שהוא יום פטירתו. (הטעם להסמך פרשת דברים שנמצאת בה "איכה" אשא לבדי וגו', למגילת "איכה", נראה לי קלוש)". (זיו המנהגים)

ראש חודש אב יש להתענות בו, לפי שבו מת אהרן (טור ושו"ע או"ח סי' תק"פ ב'). ויש מפקפקים בדבר, שהרי ראש חודש אסור בתענית (עי' מג"א שם בהקדמתו).

תשעת הימים

"משנכנס אב ממעטים בשמחה" (טוש"ע תקנ"א א'), היינו שאין שמחים כלל (מג"א שם). וממעטים מעסקיהם, מלישא וליתן, ומלבנות ולנטוע. ודוקא בבנין ונטיעה של שמחה, כגון בית חתונות לבנו או אבורנקי של מלכים, היינו אילן שצילו נאה ועשוי להסתופף בצלו, והוא הדין בגין שאינו עשוי אלא לנוי ולהרווחה, או נטיעה של מיני הדס ואהלים, ויש אוסרים אפילו בבנין ונטיעה שאינה של שמחה (טוש"ע שם סעי' ב' ובנושאי כלים).

במשא ומתן יש אומרים שלא אסרו אלא בשל שמחה, כגון צרכי חופה, ויש אומרים שכל משא ומתן אסור, אפילו שאינו של שמחה, אלא שלא אסרו רק ריבוי משא ומתן, שימעטו בו מבשאר ימים.

בזמננו נהגו להקל בכל משא ומתן, שסומכים על הדעה שלא אסרו אלא בשל שמחה, ואצלנו כל המשא והמתן הוא כדי פרנסתנו (משנ"ב סי' תקנ"א ס"ק י"א), או לפי שיש עלינו מסים וארנוניות הקילו בדבר (ט"ז ס"ק א').

אף על פי שמצד הדין אין איסור בבשר ויין אלא בסעודה המפסקת בערב תשעה באב, כבר נהגו אבותינו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין מר"ח ואילך (רוקח סי' ש"י, שו"ע תקנ"א סעי' ט' ובנושאי כלים).

יש שכתבו שיסוד המנהג הוא לפי שאמרו שמשחרב בית המקדש בדין הוא שנגזור על עצמנו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין, אלא שאין גוזרין גזירה על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכולין לעמוד בה, ולפיכך בימים מועטים אלה שאפשר לעמוד בהם נהגו לאסור (ביאור הגר"א תקנ"א שם).

בכל סעודת מצוה כגון סיום מסכת וכיוצא בזה אוכלים בשר ושותים יין (רמ"א שם).

מחמירים מראש חודש ואילך לא ללבוש בגדים חדשים, בין לבנים בין צבועים, בין של צמר ובין של פשתן (רמ"א שם סעי' ג').

יש נוהגים שלא לרחוץ מראש חודש ואילך (רוקח סי' ש"י, שו"ע תקנ"א סעי' ט"ז).

בנטילת צפרנים יש אוסרים, ויש מתירים, ולכבוד שבת ודאי יש להתיר (מגן אברהם שם ס"ק י"א).

"ה' באב [ה' אלפים של"ב] הוא יום פטירת ראש המקובלים רבינו יצחק לוריא-אשכנזי, האר"י הקדוש שבחבורה זכותו יגן עלינו. ומנו"כ בעיה"ק צפת יצ"ו, מאות חסידים מתאספים עוד היום, ביום זה, ומתפללים בצוותא בביהכ"נ שלו, בהתעוררות עצומה, ואחר כך משתטחים על קברו הקדוש בביה"ק הסמוך ממש לו, באמירת תהילים בקשות ותחינות צעקות וזעקות פולחי כליות ולב, ומבקרים קברי שאר קדושי עליון הטמונים שם, וטובלים במקוות מים חיים של האר"י הנמצא שם." (זיו המנהגים)

שבת חזון

לשבת הסמוכה לתשעה באב קוראים 'שבת חזון' על שם ההפטרה 'חזון ישעיהו' שמפטירים בה. והפטרה זו היא האחרונה משלש הפטרות של פורענויות שקוראים בשלוש השבתות שקודם תשעה באב. ואילו בשבע השבתות שאחרי תשעה באב קוראים 'שבע דנחמתא', היינו שבע הפטרות של נחמה בשבע שבתות זו אחרי זו. והמנהג שקורין למפטיר את גדול בית הכנסת.

יש שנהגו שלא להחליף כל הבגדים בשבת חזון כמו בשאר שבתות אלא לשנות קצת כדי להראות קצת סימני אבלות (מהרי"ל הל' תשעה באב). ויש חולקים על כל זה וסוברים שאין לשנות שבת זו משאר שבתות השנה, וילבש בגדי שבת כמו תמיד. וכן נוהגים בכמה מקומות (מעשה רב להגר"א סי' קצ"ז, ועי' באור הגר"א סי' תקנ"א ס"ק ג'; סידור הריעב"ץ חודש אב בשם החכם צבי. עי' מ"ב ס"ק ו' שכן נוהגים בוילנא ע"פ הגר"א, ובשו"ת חתם סופר או"ח סי' קנח שכן נוהגים הספרדים. ובס' משמרת שלום סי' מ' כתב שכן נוהגים כל ההולכים בעקבות הבעש"ט).

יש מקומות שנהגו לזמר 'לכה דודי' בניגון עצוב של 'אלי ציון', וכן בבוקר בקריאת התורה את הפסוק "איכה אשא לבדי". (זיו המנהגים)

מותר לשתות יין הבדלה וברכת המזון, ונוהגים להחמיר שלא לשתות יין בברכת המזון והבדלה, אלא יתן לתינוק לשתות, וכשאינ תינוק ישתה בעצמו כוס של הבדלה (רמ"א),

ברכת המזון יברך בלא כוס. (מג"א שם)

שבת חזון אפילו שהיא ערב תשעה באב או שהיא חלה בתשעה לחודש עצמו, ודוחין את הצום למחרת ביום א', אוכלים בשר ושותין יין בכל שלש הסעודות, כבשאר שבתות (תקנ"ב סעי' י'). אלא גומרים את הסעודה השלישית לפני שקיעת החמה. ואין מבדילין במוצאה ולא מברכין על הבשמים, אלא מברך 'בורא מאורי האש', ובמוצאי התענית מבדיל על הכוס.

ואז אינו מתחיל בפסוקים שקודם ברכת ההבדלה אלא מתחיל 'סברי מרנן', ומברך 'בורא פרי הגפן' ו'המבדיל בין קודש לחול'.

ערב תשעה באב

"לא יטייל בערב תשעה באב. ונוהגין שלא ללמוד אחר צהרים כי אם בדברים שמוותרים ללמוד בתשעה באב משום שדברי תורה משמחין את הלב שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב, ולכן אסור בתשעה באב ללמוד תורה כי אם בדברים שמעציבין את לבו" (קיצשו"ע קכ"ג סעי' ב', קכ"ד סעי' ה')

"אין אומרים תחנה ערב ת"ב במנחה, משום דאיכרי מועד; ואם הוא שבת, א"א 'צדקתך'". (שו"ע סי' תקנ"ב סעי' י"ב)

מנהגינו, שאוכלים לפני תפילת מנחה, סעודה קבועה. ולא נשביע את עצמנו יותר מדאי, כך שנוכל לאכול אחר המנחה סעודה המפסקת ולא תהיה כאכילה גסה. (רמ"א סי' תקנ"ב סעי' ט')

ערב תשעה באב סמוך לסוף היום אוכלים סעודה המפסקת. ואסור לאכול בה שני מיני תבשילין, אפילו בישל דבר הנאכל כמו שהוא חי – נקרא תבשיל לענין זה. (שו"ע סי' תקנ"ב)

"מותר לאכול פירות כשהם חיים, אפילו כמה מינים." (ש"ע שם סעי' ד')

"מי שאפשר לו, לא יאכל בסעודה המפסקת אלא פת חריבה במלח וקיתון של מים. הגה: ויש מחמירים לטבל אחר אכילתן פת באפר ולאכלו, על שם ויגרס בחצץ וגו' (איכה ג' ט"ז)." (שם סעי' ו')

"נהגו לישב על גבי קרקע בסעודה המפסקת ואין צריך לחלוץ מנעליו." (שם סעי' ז')

"יש ליזהר שלא ישבו שלשה לאכול בסעודה המפסקת, כדי שלא יתחייבו בזימון; אלא כל אחד ישב לבדו ויברך לעצמו." (שם סעי' ח')

הטעם שנהגו לישב על גבי קרקע בסעודה המפסקת, כדי שתהא נראית סעודה ענייה ושפלה. ולכן אין צריך לחלוץ מנעליו באותה סעודה (עי' ב"י סי' תקנ"ב). ומטעם זה יש להיזהר שלא ישבו ג' לאכול יחד סעודה המפסקת, כדי שלא יתחייבו בזימון, כדי שלא תהיה סעודה חשובה (חיי אדם כלל קל"ד סעי' ד'). ועוד כדי לקיים מה שנאמר "יֵשֶׁב בְּרֹדֶד וַיִּדָּם כִּי זָטָל עָלָיו" (איכה ג' כ"ח) (לבוש תקנ"ב סעי' ח').

"בין השמשות אסור בכל מה שאסור בתשעה באב ולכן צריכין לחלוץ את המנעלים קודם בין השמשות." (קיצשו"ע קכ"ג סעי' ה')

תשעה באב

"ערבית נכנסין לבית הכנסת וחולצין המנעלים ונוהגין להסיר את הפרוכת מארון הקודש. משום דכתיב "בצע אמרתו" (ומתרגמינן 'בזע פורפירא' שכביכול הקב"ה קרע את בגדיו מרוב צער על חורבן בניו). ואין מדליקין רק נר אחד לפני השליח צבור ומתפללין ערבית בנחת ודרך בכי כאבלים, ואין אומרים נחם עד למחרת במנחה.

ואחר תפלת שמונה עשרה אומרים קדיש שלם עם תתקבל, ויושבים לארץ ומדליקין קצת נרות רק בכדי שיוכלו לומר איכה וקינוח, ואומרים איכה וקינוח גם כן בנחת ודרך בכי, ומפסיק באיכה מעט בין כל פסוק ופסוק. ומעט יותר בין כל איכה ואיכה. ובכל איכה מגביה השליח צבור קולו קצת יותר, ופסוק האחרון שבכל איכה אומרים בקול רם, וכשמגיע לפסוק השיבנו וגו' אומרים אותו הקהל בקול רם.

ואחר כך מסיים השליח ציבור, וחוזר הקהל ואומרים השיבנו וגו' בקול רם וכן השליח צבור. ואחר כך אומרים ואתה קדוש וקדיש שלם בלא תתקבל, לפי שאמר באיכה שתם תפלתי. וכן למחר בשחרית מדלגין תתקבל עד למנחה.

גם מי שהוא ביחידות שאין לו מניין אומר איכה וקינוח. (קיצשו"ע קכ"ד סעי' א')

"הגה: ויש לאדם להצטער בענין משכבו בליל תשעה באב, שאם רגיל לשכב בב' כרים לא ישכב כי אם באחד, ויש בני אדם משימים אבן תחת מראשותיהם, זכר למה שנאמר: ויקח מאבני המקום (בראשית כח, יא) שראה החורבן." (רמ"א תקנ"ה סעי' ב')

נוהגים שלא להניח תפילין בתשעה באב שחרית, ולא טלית, משום שתפילין נקראים פאר ובתשעה באב כתוב: העלו עפר על ראשם (איכה ב' י'), וכתוב: לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר (ישעיה ס"א ג'), שבמקום שיש אפר אין פאר. וטלית, משום דכתיב "בִּצְעָ אֶמְרָתוֹ אֱשִׁיר צִוְהַ בְּיָמַי קָדָם" (איכה ב' י"ז) ומתרגמינן 'בזע פורפירא' שכביכול הקב"ה קרע את בגדיו מרוב צער על חורבן בניו. לכן בבוקר לובשים רק טלית קטן תחת בגדיו בלא ברכה; ובמנחה מניחים ציצית ותפילין, ומברכים עליהם. (שו"ע תקנ"ה סעי' א', מגן אברהם)

"כל העושה מלאכה בתשעה באב, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה." (שו"ע תקנ"ד כ"ד)

"בתשעה באב אומר בבונה ירושלים: נחם ה' אלהינו את אבלי ציון וכו', ועננו בשומע תפלה; ואם לא אמר לא זה ולא זה, אין מחזירין אותו. הגה: והמנהג פשוט שאין אומרים נחם רק בתפלת מנחה של תשעה באב, לפי שאז הציתו במקדש אש ולכן מתפללים אז על הנחמה." (שו"ע תקנ"ז סעי' א')

"בתשעה באב לעת ערב הציתו אש בהיכל ונשרף עד שקיעת החמה ביום עשירי, ומפני כך מנהג כשר שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בליל עשירי ויום עשירי. הגה: ויש מחמירין עד חצות היום ולא יותר (וה"ה שלא לרחוץ במרחץ ולספר ולכבס עד חצות - משנ"ב)" (שו"ע תקנ"ח סעי' א')

מכיוון שצריך לקדש את הלבנה כשהוא מבושם ובגדיו נאים לכן אין מקדשים את הלבנה קודם תשעה באב משום דשרויין באבילות. (רמ"א תקנ"א סי' ח', סי' תכ"ו ב')

כל המתאבל על ירושלים, זוכה ורואה בשמחתה!

(תענית ל' ע"ב, בבא בתרא ס' ע"ב)

חמשה עשר באב

חמשה עשר באב הוא יום שנהגו בו שמחה ויום טוב, משום דברים טובים שאירעו בו. אמר ר' שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל - שהיו נוהגים בהם שמחה יתירה - כחמשה עשר באב וכיום הכפורים (תענית כ"ו ע"ב, ומאירי שם).

טעמים שונים אמרו חז"ל על חמשה עשר באב כיום שמחה (במסכת תענית כ"ו ע"ב, בבא בתרא קכ"א ע"א, ראה אנציקלופדיה תלמודית כרך ט"ז ערך חמשה עשר באב):

• יום שהותרו השבטים לבא זה בזה -

שביום זה הותרו השבטים שנתחלקה להם ארץ ישראל - לבוא זה בזה, שפסק אותו דור של באי הארץ שנאסרה להם הסבת נחלה, שנאמר (במדבר ל"ו ז'-ט'): "וְלֹא תִסַּב נַזְזָלָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּטָּה אֶל מִטָּה כִּי אִישׁ בְּנִזְזָלָתוֹ מִטָּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְכָל בֵּית יִרְשֶׁת נַזְזָלָה מִמִּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֹזֶד מִמִּשְׁפּוֹת מִטָּה אֲבִיהָ תִהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַזְזָלָתוֹ אֲבֹתָיו וְלֹא תִסַּב נַזְזָלָה מִמִּטָּה לְמִטָּה אֹזֶר כִּי אִישׁ בְּנִזְזָלָתוֹ יִדְבְּקוּ מִטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:"

ועמדו והתירו דבר זה בחמשה עשר באב, ושמחו שיוכלו בנות ישראל להינשא למי שייטב בעיניהן גם משבט אחר מבלי להפסיד נחלתם.

• יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל –

כי בעקבות המעשה של 'פלגש בגבעה' נמנעו מלהתחתן עם שבט בנימין, כמו שנאמר (שופטים כ"א א'): "וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִשְׁבַּע בַּמִּצֵּפָה לֵאמֹר אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן בָּתּוֹ לְבָנִימִן לְאִשָּׁה: וּבַיּוֹם זֶה הוֹתֵרוּ שְׁבַט בְּנִימִין לְבֹא בַקָּהֶל, שִׁדְּרָשׁוּ: מִמֶּנּוּ וְלֹא מִבְּנֵינּוּ, וְהֵינּוּ שִׁמְבֻנֵיהֶם לֹא נִשְׁבְּעוּ.

• יום שכלו בו מתי מדבר –

שבו בטל החפר ממתי מדבר, שבכל ערב תשעה באב היה משה מוציא כרוז ואומר צאו לחפור, והיו יוצאים וחופרים להם קברות וישנים בהם, ובשחר מוצאים את עצמם חסרים ט"ו אלף ופרוטרוט (פחות מאלף) ובשנה אחרונה עשו כן ועמדו ומצאו עצמם שלמים. אמרו: "שמא טעינו בחשבון החודש?", כיון שנתמלאה הלבנה [ט"ז באב] אמרו: "דומה שביטל הקב"ה אותה גזירה קשה מעלינו" ועמדו ועשו יום טוב, לפי שאז בטחו בנפשם והאמינו בעצמם והרגישו בו רצון הבורא והשבת אפו וסילוק חמתו מהם, ולפיכך עשו אותו משם והלאה יום משתה וששון.

גם באותו יום היתה שמחה מיוחדת אצל משה רבינו מכיון שעד שלא כלו מתי מדבר לא היה דיבור עם משה, שנאמר (דברים ב' ט"ז-י"ז): "וַיְהִי כִאֲשֶׁר תָּבוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקָּרֶב הָעָם וַיִּדְבֹּר יי אֵלֵי לֵאמֹר, 'אלי' היה הדיבור, שכל ל"ח שנה שהיו ישראל נזופים לא נתייחד עמו הדיבור בלשון חיבה פנים אל פנים וישוב הדעת (רש"י שם), או שהיה על ידי מלאך, או באורים ותומים, או שלא היה מדבר עמו אלא לצורך שעה (ברשב"ם שם בב"ב; ריטב"א שם). לפי שאין השכינה שורה על הנביאים אלא בשביל ישראל (רש"י שם), לפיכך יום טוב הוא, שעשו ימי משתה ושמחה על הדיבור שחזר למשה.

• ביום זה ביטל הושע בן אלה פרוסדיות (שומרים) שהושיב ירבעם בן נבט –

ירבעם בן נבט הושיב שומרים על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל, שנאמר (מלכים א' י"ב כ"ח): "וַיִּוָּעֶץ הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֲגָלֵי זָהָב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רַב לָכֶם מַעֲלֹת יְרוּשָׁלַם הִנֵּה אֲלֵהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֵלֹךְ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, וְבֹא הוֹשַׁע בֶּן אֱלֵה זֶה וּבִיטַל שׁוֹמְרִים אֵלּוּ שֶׁהוֹשִׁיב יִרְבֵּעָם בֶּן נִבְט. וְאָמַר לְאִיזָה שִׁירְצוּ יַעֲלֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בּו (מלכים ב' י"ז א'-ב'): "בְּשָׁנָת שְׁתֵּים עָשָׂרָה לְאַחַז מֶלֶךְ יְהוּדָה מֶלֶךְ הוֹשַׁע בֶּן אֱלֵה בְּשִׁמְרוֹן עַל יִשְׂרָאֵל תַּשֵּׁעַ שְׁנָיִם וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי יי רַק לֹא כְּמִלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו."

• **ביום זה ניתנו הרוגי ביתר לקבורה –**

שעמד המצור על העיר שבע שנים ולא היו יכולים לקברם, ובט"ו באב עברה הצרה וקברום. וכן אמרו: אותו יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תיקנו ביבנה, ברכת 'הטוב והמטיב' בברכת המזון, 'הטוב' שלא הסריחו ו'המטיב' שניתנו לקבורה. ולכך שמחו.

• **יום זה היו פוסקים במקדש מלכרות עצים למערכה –**

שכן אמרו בברייתא: ר' אליעזר הגדול אומר: "מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו כורתים עצים למערכה לפי שאינם יבשים" – שמאותו זמן אין כח בחמה לייבשם וחוששים מפני התולעת, ועץ שיש בו תולעת פסול למערכה.

לאותו יום דהיינו ט"ו באב היו קוראים לו 'יום תבר מגל', היינו שבירת הגרון, שפסק החוטב מלחטוב עצים, ואותו יום שפסקו היו שמחים לפי שבו היו משלימים מצוה גדולה כזאת, [ועי' גמרא] שמכאן שיש לעשות שמחה ומשתה ויו"ט על השלמת מצוה]. או לפי שכשהיו עסוקים בעצי המערכה היו מתבטלים מתלמוד תורה, ועשו יום טוב שמכאן ואילך היו עוסקים בתורה.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו, כל הכלים טעונים טבילה. ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות: בחור! שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה, "שקר החן והבל היפי אשה יראת ה' היא תתהלל", ואומר: "תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה. וכן הוא אומר: "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו", ביום חתנתו – זה מתן תורה, וביום שמחת לבו – זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו.

(משנה תענית כ"ו ע"ב)

כתב המהרש"א (בח"א ב"ב קכ"א ע"א), שלפי הטעמים שהותרו שבטים לבוא זה בזה ושהותרו לבוא עם שבט בנימין, היתה השמחה מיוחדת לנשים.

כתבו הפוסקים שעכשיו נהגו העולם שלא ליפול על פניהם ביום זה, לפי שהיה יום טוב גדול בזמן המקדש, וכן במנחה שלפניו (שו"ע סי' קל"א סעי' ו' ובנושאי כלים שם).

מחמשה עשר באב ואילך, הלילות מתארכים והימים מתקצרים, לפיכך אמרו: מכאן ואילך המוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה (רש"י ור"ח תענית ל"א ע"א ורשב"ם ב"ב קכ"א ע"ב ורגמ"ה שם ושם).

על הנוטע מ"ד יום לפני ראש השנה, שנחשב לו שנה לענין ערלה, שהזמן הוא ט"ו באב.

יש נוהגים להתחיל מחמשה עשר באב את ארבעים התעניות שמתענים מראש חודש אלול עד יום הכפורים, לפי שאין מתענים בשבתות ובראש חודש ולכן משלימים אותן מט"ו באב ואילך (מגן אברהם סי' תקס"ח ס"ק י"ז).

כ"ד באב

בכ"ד באב גברה יד בית חשמונאי ובטלו הדין של הצדוקים שהבת תירש עם הבן ועשאוהו יום טוב. היום טוב כתוב במגילת תענית. בזמן הזה אינו נוהג, מפני שהלכה שבטלה מגלת תענית.

ה' באב - יום פטירת רבינו יצחק אשכנזי האר"י ז"ל

